

Ke zdárné realizaci tohoto úkolu přispěly knihy, vydané nakladatelstvím Macmillan, měrou vrchovatou a tento počín lze jen vše uvítat.

Lubomír Nový

Metzler Philosophen Lexikon. Dreihundert biographisch — werkgeschichtliche Porträts von Vorsokratikern bis zu den neuen Philosophen. J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart 1989, 851 stran.

Obsáhlý svazek — odhaduji jeho rozsah na skoro 200 tiskových archů — byl připraven 127 autory hesel pod vedením Bernda Lutze se čtyřmi dalšími redakčními spolupracovníky. Ve srovnání s obdobným starším dílem Ziegenfussovým (Ziegenfuss W. und Jung. G.: Philosophenlexikon, 2 svazky 1949—1950), který vlastně zachycoval situaci před druhou světovou válkou, je jiný nejen tím, že je současný, ale je jiný i svým pojetím výběrem a způsobem prezentace jednotlivých filozofů. Zatím co Ziegenfuss se snažil být co nejuplněnější a zaznamenává co největší počet autorů, často i nevýznamných a právem zapomenutých (a rozdílnost významů mezi autory vyjadřuje délkou hesla) posuzovaný lexikon rezignuje na úplnost a omezuje se na 300 (ve skutečnosti o několik méně) filozofů a (filozofujících autorů) výlučně evropských. Drahých a úplných slovníků je v zahraničí dost, poznamenává vydavatel. Zatímco Ziegenfuss a podobné slovníkové práce postupují více méně akademicky a budují hesla podle předem daného a striktně dodržovaného schématu, posuzovaný lexikon onen triadický půdorys „život — dílo — vliv“ záměrně rozbíjí. V úvodním slově říká Lutz, že se autoři snažili „data a fakta života jednotlivých filozofů uvést do smysluplného vztahu a důkladně vypracovat jejich intelektuální kontury“ a zaznamenat přitom, že „filozofická životní dráha byla v antice jiná než ve středověku nebo dokonce v moderně“. Historicky diferencovaný popis souvislostí filozofického díla, který bere v úvahu to, že „tradice, vzdělávací instituce, systém vědy, mocenské poměry vytvářely v průběhu dějin filozofie nejen typologie, nýbrž také rozbíjely normy filozofické existence“, nutí autory místo onoho schématu volit i „mimoslovníkové“, tj. „vyprávěcí“ prostředky podání. Každé heslo (či spíše portrét nebo medailon) se tu zdá být šito na míru historické osobnosti a přináší text ve většině případů svěží a čtivý. To je ostatně (opět na rozdíl od Ziegenfusse) podmíněno posláním slovníku: není určen pro odborníky, nýbrž pro toho, „kdo z nejrůznějších duchovených zájmů se chce informovat o dějinně filozofickém a historickém problémovém horizontu, o životních a dobových okolnostech, předpokladech a působení filozofické existence“. Proto tu jsou — opět proti Ziegenfussovi — omezeny na minimum údaje o sekundární literatuře (zpravidla se uvádějí dvě až tři nejnovější monografické práce), ale za to je k velké většině hesel připojena (často nekonvenční) podobizna příslušného filozofa — chybějí jen u některých antických a středověkých myslitelů, z moderních kupodivu i u M. Schlicka. Rozsah hesel se pohybuje ode dvou (tiskových) stran zhruba do šesti až osmi; větší rozsah je tu věnován jen Hegelovi (10 stran), Heideggerovi (13 stran), a Marxovi (ten se ovšem o 18 stran dělí s Engelsem).

Lexikon filozofů chce tedy poskytnout „prostředek orientace“ v dějinách evropského myšlení a přitom zprostředkovat „blízkost“, tj. „aktuálnost“ tohoto „více než dvaapůltisíce let trvajících dorozumívání o poměru Boha, člověka a světa“. Právě zde pak chtějí autoři nalézt kritérium výběru oněch tří set filozofů: měly by to být filozofické osobnosti, které v tomto „dorozumívání“ jsou „stále znovu citovány“.

O tom, zda je tento výběr legitimní, je možno mít — jako vždy v takových případech — různý názor. Lexikon klade zcela zjevně těžiště svého poslání do informací o moderním myšlení, tj. poklasickému myšlení 19. a 20. století — tomu je věnována skoro polovina všech medallionů (asi 140), zatímco antice asi 50, stře-

dověkému myšlení asi 25 a novověku asi 80. Zde vzniká možnost řady námitek: že ten nebo onen autor je tu jaksi navíc a že na druhé straně ten či onen chybějí. (Jen namátkou: z antiky se do výběru nedostali Apollonios z Tyany, Arkesilaos, Karneades, Celsus, Longinos, Porfyrios, Poseidonios, Pyrrhon atd.; ze středověku Dionysios Areopagita, Roscelin, Buridan aj.; z tzv. novověku de Bonald, Cabanis, Destutt de Tracy, Emerson, Geulincx, Herbart, Lessing, Lotze, Maistre, Reid, Renan, Schiller aj.; z moderních Brentano, Berdjajev, Fink, Gilson, Goldmann, Guyau, Hyppolit, Koyré, Maritain, Mounier, Unamuno, Wundt, aj. Jistá nevyváženost (a mezery) by se daly lexikonu vytknout při uvádění filozofujících přírodovědců či vůbec myslitelů za hranicemi „odborné“ filozofie. Dále by bylo možné se ptát, zda tu jsou vyrovnaně reprezentovány filozofie různých národů — zdá se, že pokud jde o autory soudobé jsou tu nejlépe zastoupeni Francouzi (jsou tu všichni důležitější představitelé strukturalismu, poststrukturalismu a postmodernismu); Angličané, ba i Němci se tu zdají být méně početní — snad pokus o jistou distanci od spíše mocných než tvůrčích „ordinářů“. Tak zvané malé národy tu prakticky zastoupeny nejsou. A tak by nás asi nemělo mrzet, že mezi ty tři stovky filozofů Evropy se nevešel ani jen český nebo slovenský myslitel. V celém textu se tu objevují jen dvě česká jména: je tu zmíněn T. G. Masaryk jako žák Brentanův a jako „Husserlův mentor“, jehož vlivu se přičítá Husserlova konverze k protestantismu a který mu poradil jít studovat u Brentana (str. 381); Jindřich Zelený je tu připomenut citátem v portrétu Mosesa Hesse (357). Ale jiní nedopadli lépe: není tu nikdo z Poláků (ani Ingarden), ani z Jižních Slovanů či Severanů; z Maďarů tu mají samostatné heslo jen G. Lukács a A. Hellerová.

Jiným velkým problémem, který musili redaktoři a autoři lexikonu rozhodnout, byla otázka, kam až lze dovést autory doby nejnovější. Vezmeme-li v úvahu, že nejmladšími filozofy do lexikonu zařazenými jsou Searle (narozen 1932), Bourdier, Derrida (1930), Baudrillard, Habermas, Hellerová (1929), Chomsky (1928), Foucault (1928), Deleuze (1925), Feyerabend, Lyotard (1924) atd., můžeme soudit, že jakousi nevslovenou podmínkou zařazení byla šedesátka. Ti mladší ještě musejí počkat na nová vydání.

Bylo již uvedeno, že redaktoři a autoři vidí jakési kritérium významu filozofů v jejich „dorozumívání“ přes věky, tedy v tom, zda jsou „stále znovu citováni“. Nuže uplatněme toto kritérium na text posuzovaného lexikonu. Podle jmenného rejstříku jsou nejčastěji citováni tito filozofové: Hegel 115 krát, Kant 114 krát, Marx 91 krát, Aristoteles 82 krát, Platón 79 krát, Nietzsche 57 krát, Heidegger 52 krát, Husserl 50 krát, Freud 41 krát, Descartes 39 krát atd. I když tyto počty mohou být sotva brány jako rozhodnutí o „filozofických mistrech světa všech dob“, přece jen asi o něčem vypovídají.

O podobě a obsahu lexikonu, o výběru autorů, o jednotlivých soudech o filozofech atd. by bylo možno diskutovat, ba uvádět mnohé pochybnosti. Přesto je však nesporné, že jde o velmi užitečnou příručku s vysokou informační hodnotou. Snad lze jen dodat, že jakýmsi jejím doplňkem může být jen o něco dříve vydaný Lexikon filozofických děl, obsahující přes 1100 stručných charakteristik nejdůležitějších a nejvlivnějších spisů filozofických dějin od antiky po současnost (Volpi, Franco — Nide—Rümelin, Julien (vydavatelé): Lexikon der philosophischer Werke, Stuttgart 1988).